

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.8

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-1>**Гвазава Н.Г.**

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри державного управління,
публічного адміністрування та регіональної економіки
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Gvazava Nana

*PhD, Associate Professor of the Department of Public Administration,
Public Administration and Regional Economy of
Kharkiv National Economic University named after Semen Kuznets*

ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

ECONOMIC CULTURE AND ITS IMPORTANCE IN SOCIETY

АНОТАЦІЯ

Метою статті є вивчення основних проблем економіки як системи господарювання й економічної науки, наукові позиції яких впливають на розвиток економічної системи. Розглянуто поняття «макроекономіка» й «мікроекономіка», а також їх взаємозв'язок. Для досягнення цієї мети необхідно проаналізувати роль економіки в житті людини. Основною проблемою є те, що недоліки економічної теорії найбільш яскраво проявляються в період криз. Економіка дає нам можливість проаналізувати події, які вже відбулися, вжити необхідних заходів для недопущення аналогічних помилок у майбутньому й рухатися далі. Економіка дає нам ефективний та не обов'язково складний набір інструментів аналізу, який можна використовувати для того, щоб озирнутися й пояснити, чому події розгорталися саме так, а не інакше, а також осмислити навколишній світ і заглянути в майбутнє для того, щоб ми змогли передбачити наслідки великих змін. В економіці немає єдиної правильної відповіді, отже, не можна віддати її на відкуп самим лише фахівцям. Таким чином, кожен громадянин повинен хоч щось знати про економіку. Для цього необхідно розвиватися й вивчати економічну теорію.

Ключові слова: макроекономіка, мікроекономіка, економічна теорія, потреба, суспільство, розвиток.

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является изучение основных проблем экономики как системы хозяйствования и экономической науки, научные позиции которых влияют на развитие экономической системы. Рассмотрены понятия «макроекономика» и «микроэкономика», а также их взаимосвязь. Для достижения этой цели необходимо проанализировать роль экономики в жизни человека. Основной проблемой является то, что недостатки экономической теории наиболее ярко проявляются в период кризисов. Экономика дает нам возможность проанализировать события, которые уже произошли, принять необходимые меры для недопущения аналогичных ошибок в будущем и двигаться дальше. Экономика дает нам эффективный и не обязательно сложный набор инструментов анализа, который можно использовать для того, чтобы оглянуться и объяснить, почему события развивались именно так, а не иначе, а также осмыслить окружающий мир и заглянуть в будущее для того, чтобы мы смогли предвидеть последствия больших изменений. В экономике нет единого правильного ответа, значит,

нельзя отдать ее на откуп одним лишь специалистам. Таким образом, каждый гражданин должен хоть что-нибудь знать об экономике. Для этого необходимо развиваться и изучать экономическую теорию.

Ключевые слова: макроекономика, микроэкономика, экономическая теория, потребность, общество, развитие.

ANNOTATION

The purpose of the article is to study the main problems of economics as a system of economics and economic science, whose scientific views influence the development of the economic system and economic development. The concepts of "macroeconomics" and "microeconomics" and their relationship are considered. To achieve this, it is necessary to analyze the role of the economy in human life. The main problem is that the disadvantages of economic theory are most clearly manifested in times of crisis. The economy gives us the opportunity to analyze the events that have already taken place, to take the necessary measures to prevent similar mistakes in the future and to move on. Economics provides us with an effective and not necessarily sophisticated set of analysis tools that can be used to look back and explain why events unfolded in a different way, and to comprehend the world around us, and to look into the future so that we can anticipate the consequences big changes. There is no single correct answer in the economy, so it is impossible to give it to experts only. Thus, every citizen should know at least something about the economy. It is necessary to develop and study economic theory. The decisive condition for improving the life of the individual, his family and society is the increasing need for high quality products in the process of human employment. As a result, everyone can receive more and more goods and services from society to meet their needs. Thus, the well-being of a person and his family depends crucially on the results of his or her economic activity. Hence the deep interest of the people in the economy. Economy has always been an integral part of human life and society. Since the appearance of humans on Earth, economic relations arise as well, since man is different from the rest of the living world precisely by the fact that he can change the world according to his needs and adapt to the surrounding living conditions. A person is aware of the motives of his behavior, sets himself specific goals and objectives and acts in accordance with these goals and his own capabilities, trying to achieve the best result. This is the main task of the economy. In the process of economic activity, a person expands his / her outlook,

increases his / her level of knowledge and qualification, becomes a specialist, and is formed as a person. Thus, the economic sphere of life is not only connected with providing the material basis of human existence, but is also the source of its creative, spiritual and social development.

Key words: macroeconomics, microeconomics, economic theory, need, society, development.

Постановка проблеми. Сучасна людина живе у світі, насиченому економічною інформацією, яку вона отримує від оточуючих людей, з газет, журналів, за допомогою радіо й телебачення, комп'ютерних систем комунікації. У повсякденному житті стали використовуватися різноманітні економічні терміни, багато з яких мають іноземне походження, тому сучасна освічена людина не може обійтися без розуміння сенсу цих понять.

Отже, економіка – це система господарювання, яка включає галузі матеріального й нематеріального виробництва. Головним двигуном розвитку людства є виробництво матеріальних благ. Суспільство може існувати й розвиватися лише завдяки безперервному відновленню виробничих процесів, тому економіка є фундаментом будь-якого суспільства. Основна функція економіки полягає в тому, щоби постійно створювати блага, необхідні для життєдіяльності людини. Економіка стає основою сучасного науково-технічного прогресу, оскільки часто саме в процесі творчого вирішення економічних проблем народжуються нові ідеї та винаходи. Таким чином, економіка сучасного суспільства є складним і всеосяжним організмом, який забезпечує життєдіяльність і розвиток кожної людини й суспільства загалом.

Економічна теорія – це наука про ефективне та раціональне використання рідкісних, обмежених ресурсів задля задоволення необмежених потреб людини в умовах конкретних форм господарювання.

Вивчення економічної теорії головним чином зводиться до пізнання економічних законів і категорій, які виражають глибинну сутність конкретної економічної системи [1, с. 34–35].

Вирішальною умовою поліпшення життя окремої людини, її сім'ї та суспільства є все більш висока потреба високоякісної продукції в процесі трудової діяльності людини. Завдяки цьому кожна людина може отримати від суспільства все більшу кількість товарів і послуг для задоволення своїх потреб. Таким чином, благополуччя людини та її сім'ї вирішальною мірою залежить від результатів її господарської діяльності. Звідси впливає глибокий інтерес людей до економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам зв'язку права й економіки присвячена праця А. Вагнера. В ній звертається увага на те, що економічне становище особи залежить не стільки від природних прав або здібностей, скільки від сучасної юридичної організації.

Представники класичного інституціоналізму Т. Веблен та У. Гамільтон вважають, що люди

приймають рішення далеко не під впливом свого власного егоїстичного інтересу, а з урахуванням поширеного способу мислення, що закріплюється у звичаях, традиціях певного угруповання.

Питаннями розширення структурних перетворень в економіці в межах теорії інформаційного суспільства концепції соціальних мереж займалися М. Кастельс, Б. Веллман, Д. Ноук, К. Фауст, Л. Фрідман та інші вчені.

На думку відомих українських учених П. Єщенка та Ю. Палкіна, економічна система є однією з підсистем суспільства, яка інтегрує в собі сукупність усіх компонентів економіки та людей як безпосередніх учасників виробництва.

Серед вітчизняних науковців вагомий внесок у вирішення проблеми управління людським капіталом здійснили Д. Богиня, О. Грішнова, Г. Дмитренко, М. Долішній, М. Дороніна та інші вчені.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є вивчення основних проблем економіки як системи господарювання й економічної науки як сукупності наукових поглядів на економічні системи, економічний розвиток та економічні закони, тобто пошук шляхів ефективного господарювання, оптимальних механізмів використання обмежених ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка завжди була невід'ємною частиною життя людини й суспільства. З моменту появи людей на Землі виникають економічні відносини, оскільки людина відрізняється від решти живого світу саме тим, що може змінювати світ відповідно до своїх потреб і пристосовуватися до умов життя, оточуючих її. Людина усвідомлює мотиви своєї поведінки, ставить перед собою конкретні цілі й завдання та діє відповідно до цих цілей і власних можливостей, намагаючись досягти найкращого результату. Саме в цьому полягає основне завдання економіки. У процесі економічної діяльності людина розширює свій кругозір, підвищує рівень своїх знань та кваліфікації, стає фахівцем, формується як особистість, самореалізується й отримує суспільне визнання. Таким чином, економічна сфера життя не тільки пов'язана із забезпеченням матеріальної основи існування людини, але й є джерелом її творчого, духовного та соціального розвитку.

Сучасна економічна наука розробляє теоретичні основи ринкового механізму, вивчає мотивації поведінки господарюючих суб'єктів, визначає способи ефективного й раціонального використання ресурсів, результативної діяльності окремої фірми, галузі та економіки загалом у країнах, де вже склалися й успішно функціонують ринкові структури, задля застосування найбільш прогресивних механізмів управління економікою й суспільством.

Основними методами сучасної економічної науки є методи абстрактного й конкретного, діалектичний метод, метод узагальнення, аналізу та синтезу, математичного моделювання,

позитивістський та нормативістський підходи, макро- й мікроекономічний аналіз.

У сучасній економічній теорії використовуються два рівні аналізу, а саме макроекономічний та мікроекономічний. Хоча і в мікро-, і в макроекономіці застосовується однаковий інструментарій, явища розглядаються під різним кутом зору.

Мікроекономіка – це наука про споживачів, фірми та окремі галузі. Вона досліджує причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які впливають на прийняття рішень як окремими людьми, так і фірмами, підприємствами. Вона має справу з такими поняттями, як «обмеженість», «вибір», «альтернативна вартість», а також із процесами виробництва й споживання, зміни попиту та пропозиції окремих товарів на окремих ринках. Велика увага в мікроекономіці приділяється вивченню цін та їх впливу на окремі елементи господарства. В процесі мікроекономічного аналізу досліджуються конкретні економічні одиниці та їх поведінка. Розгляд економічних проблем з позиції мікроаналіза пов'язують з ім'ям найбільшого представника економічної науки Альфреда Маршалла. Основну увагу він приділяє індивіду, поведінці споживача на ринку, теорії виробництва фірми, тобто вирішенню переважно практичних питань на мікрорівні [2, с. 132–133].

Макроекономіка – це наука про господарство загалом, економічний стан здоров'я країни й світу. Вона вивчає питання про те, як швидко розвивається економіка, яким є обсяг виробленого продукту й сукупного доходу, тобто те, що характеризує загальнонаціональні та міжнародні економічні явища. Вона спрямована на вирішення таких проблем, як підвищення зайнятості, збільшення обсягу виробництва, економічне зростання, подолання інфляції, безробіття, криз. Макроекономічний аналіз пов'язаний з ім'ям відомого американського економіста Джона М. Кейнса, який зробив справжню революцію в економічній науці, повернувши її до макроекономіки, розглядаючи всі проблеми як суспільно-національні. Заслуга Дж.М. Кейнса полягає в тому, що він вперше вказав на важливу роль держави у забезпеченні ефективного функціонування ринкової економіки [2, с. 158–159].

Сучасна економічна теорія включає вивчення загальних економічних питань, основ формування й розвитку ринкового господарства, осмислення економічних процесів, що відбуваються у світовому господарстві та нашій країні. Сучасна економічна теорія звільнилась від класового підходу й сконцентрувалась на вивченні поведінки людини, проблем підвищення ефективності та досягнення стабільності в суспільстві. Економічна наука сьогодні нерозривно пов'язана з історією, психологією, соціологією, політикою, правом, духовним та культурним життям суспільства.

Економічна теорія допомагає суспільству в тому, як можна використати обмежені ресурси,

найповніше забезпечуючи задоволення потреб людей, а також як потрібно організувати виробництво, розподіл та споживання вироблених товарів і послуг.

Обов'язковими елементами предмета економічної теорії є організаційно-економічні відносини та техніко-економічні й інноваційні відносини, що визначаються науково-технічним та технологічним прогресом, який супроводжує розвиток продуктивних сил суспільства.

Таким чином, економічна теорія – це економічні виробничі відносини, безпосередньо пов'язані з продуктивними силами суспільства й основними напрямками науково-технічного прогресу та динамікою інноваційного розвитку [3, с. 19–20].

Виробництво з'явилося, існує, розвивається саме заради задоволення різноманітних людських потреб. Потреби бувають матеріальними та духовними. Вони є внутрішнім стимулом людини до економічної діяльності, спонукають її до виробництва. Водночас не лише сукупність потреб визначає спрямованість та обсяг виробництва, але й виробництво породжує нові людські потреби.

Споживання як процес задоволення потреб буває особистим та виробничим. В особистому споживанні відбувається споживання необхідних їм благ окремими людьми. Воно відбувається за межами виробництва та є його природною метою. Виробниче споживання здійснюється в самому виробництві, де споживаються засоби та предмети праці, а також робоча сила. Результатом виробничого споживання є створення блага, а особистого – його витрата [4, с. 26–27].

Є переконання, що економіка – «сумна наука», тому що вона здається нудною, нецікавою, незрозумілою та повною міркувань, наприклад «з одного боку ..., з іншого боку ...». Зрозуміло, що багато людей переконані в тому, що економіка й економісти похмурі та сумні в загальноприйнятому розумінні цих слів, тобто люди повинні робити вибір між задоволенням суперечливих потреб (зробити сьогодні або завтра) та конфліктуєчими цінностями й цілями, економісти взагалі пишуть погано, а більшість економічних текстів побудована головним чином на алгебраїчних маніпуляціях і складних діаграмах.

Однак від економіки неможливо сховатися. Вона постійно втручається в життя кожного з нас. Коли ми обговорюємо нові тенденції в моді, де продаються найдешевші речі, коли співробітники обговорюють реорганізацію, проведеної вищими органами, ми стикаємося з економікою, хочемо ми цього чи ні.

Дивно, що так багато людей, читаючи газети, звично пропускають економічні статті й видають телевізор, якщо йдеться про економічні питання.

Економісти стикаються з відсутністю інтересу до своєї роботи.

Економічний аналіз – це важкий і складний предмет, багато в чому складніший, ніж ана-

ліз у фізиці. Фізики можуть елегантно й просто пояснювати суть систем, наприклад обертання планет навколо Сонця або рух електронів по орбітах навколо атома.

Економіка важче фізики, тому що, по-перше, економісти зазвичай позбавлені можливості ставити керовані лабораторні експерименти, по-друге, люди не завжди поводяться передбачувано.

Ми не здатні точно прогнозувати поведінку окремих людей. Однак те, що ми далекі від розуміння чогось, не означає, що ми зовсім нічого не розуміємо. Ми абсолютно точно знаємо про те, що на поведінку людини сильний вплив здійснюють стимули. Знаємо ми також про багато логічних закономірностей та отримуємо задоволення від безперервного накопичення знань.

Якою б неточною не була економіка, вона має безпосередній вплив на наше життя й відіграє вирішальну роль у визначенні державної політики. Економісти впливають на всі гілки влади. Стимулювання економічного зростання й забезпечення високої зайнятості за одночасного придушення інфляції давно вже визнані сферами діяльності економістів, які працюють на уряд.

Економічна теорія досягла великих успіхів у прагненні не допустити широку громадськість на свою територію. Незважаючи на відсутність відповідних знань, люди схильні висловлювати тверду думку щодо найрізноманітніших питань, таких як зміна клімату, одностатеві шлюби, збільшення цін. Однак коли справа стосується економіки, багато хто не демонструє навіть інтересу, не говорячи вже про наявність власної точки зору. Економічні теми не зачіпають наших почуттів, на відміну від тих же любові, місця проживання, смерті й війни. Так склалося тому, що люди повірили в те, що економіка – це така ж наука, як фізика або хімія, і в ній на всі питання є тільки одна правильна відповідь, тому неспеціалісти повинні просто прийняти на віру думку професіоналів і перестати забивати собі голову занадто складними питаннями.

Економічна теорія ніколи не стане наукою в тому сенсі, який ми маємо на увазі, говорячи про фізику чи хімію. Існує безліч шкіл економічної теорії, кожна з яких підкреслює різні аспекти складної реальності, висловлюючи різні етичні й політичні оціночні судження та роблячи на їх основі ті чи інші висновки. Крім того, жодна зі шкіл економічної теорії ще жодного разу не зуміла передбачити реальний розвиток подій навіть у тих областях, на які орієнтована, не в останню чергу тому, що у людей є власні бажання, на відміну від молекул або фізичних об'єктів.

В економіці немає єдиної правильної відповіді, отже, не можна віддати її на відкуп самим лише фахівцям. Таким чином, кожен громадянин повинен хоч щось знати про економіку.

Головна проблема економічної теорії має дві сторони: потреби людського суспільства не мають обмежень і зростають з плином часу; ресурси, необхідні для виробництва матеріальних

благ, наявні в обмеженій кількості. Перед ученими-економістами стоїть завдання щодо вирішення цього протиріччя, щоби найбільш повно задовольнити потреби суспільства загалом і кожного його члена зокрема шляхом використання наявних у розпорядженні людства ресурсів. У зв'язку з цим перед дослідниками стоїть таке завдання: визначити те, які матеріальні цінності, в якій кількості варто виробляти в даний момент часу, щоби максимально повно задовольнити наявні потреби.

Основний постулат економічної теорії свідчить про те, що людина робить вибір, виходячи з можливого оптимального результату. З усіх послуг і товарів, які може придбати сім'я, вона вибере найкращі з тих, що може собі дозволити. Іншими словами, ми вибираємо, спираючись на те, що економісти називають раціональними очікуваннями.

Другий постулат передбачає умовну оптимізацію, що означає, що вибір відбувається за обмеженого бюджету. Цей постулат пов'язаний з іще одним важливим поняттям економічної теорії, а саме еквілібріумом. Однак є така проблема: постулати, на які спирається економічна теорія, не бездоганні.

По-перше, завдання оптимізації для звичайних людей часто виявляється занадто складним, тому навіть наблизитися до її вирішення, буває, не вдається. По-друге, людина робить вибір зовсім не неупереджено. По-третє, модель оптимізації залишає без уваги безліч чинників.

Економіка заслужила репутацію найсильнішої із соціальних наук. Її сила полягає в тому, що, по-перше, з усіх досліджень соціальної реальності економічні виявляються найвпливовішими, коли йдеться про соціальну політику, адже економісти беруть участь в обговоренні політичних рішень; по-друге, економіка вважається найсильнішою соціальною наукою в інтелектуальному сенсі.

Економічні знання потрібні урядам країн, адже лише розуміння того, як функціонує економіка, дає змогу розробляти економічну політику, тобто ухвалювати рішення про основні напрями економічного розвитку, конкретні економічні програми та забезпечення їх ресурсами.

Поінформованість громадян країни з різних питань, зокрема про те, як працює економіка, є передумовою створення демократичного суспільства. У такому суспільстві громадяни стають учасниками ухвалення найважливіших рішень, а влада несе відповідальність перед обізнаними громадянами за свої дії.

Економічні знання потрібні кожній людині. Вибираючи професію, людина повинна не тільки керуватися власними вподобаннями, але й розуміти, які професії та чому матимуть попит. У цьому їй може допомогти розуміння економічних законів.

Лише людина, котра знає, як функціонує економіка, здатна започаткувати власну справу й керувати нею.

Однак є проблеми. Недоліки економічної теорії найбільш яскраво проявляються в період криз, коли швидко розкриваються помилкові висновки, неефективні рішення, пов'язані з управлінням виробництвом та соціально-економічним розвитком суспільства.

Успішна життєздатність людських спільнот, їхній розвиток у минулому та в нинішніх умовах трансформації глобальної економіки та переходу до інформаційного суспільства безпосередньо пов'язані з актуалізацією значущості й ролі людського фактору, всебічним розвитком людини та пошуком індикаторів, що забезпечують розвиток людського потенціалу та можливість позитивних відтворювальних процесів.

Оскільки дослідження різноманітних аспектів розвитку людини як соціально-економічного явища є багатостороннім процесом, то у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі запропоновано чимало теорій, концепцій та моделей, які мають на меті формування інтегральних, узагальнених уявлень про людину, що, з одного боку, розглядають людські здібності в контексті господарської та суспільної практики, а з іншого боку, дають змогу відобразити бачення про самоцінність людини як найвищу цивілізаційну мету. Підтвердженням цього є той факт, що наприкінці минулого сторіччя та з початку нинішнього економісти виявили підвищену увагу до процесів вимірювання економічного розвитку в аспекті його впливу на стан життя людини [4, с. 56–82].

Висновки. З початку існування людства завжди існувала потреба вивчення явищ та закономірностей розвитку людини як в минулому, так і сьогодні. Економіка дає нам ефективний і неов'язково складний набір інструментів аналізу, який можна використовувати для того, щоб озирнутися й пояснити, чому події розгорталися саме так, а не інакше; озирнутися й осмислити навколишній світ; заглянути в майбутнє для того, щоб ми змогли передбачити наслідки великих політичних змін. Економіка

подібна силі тяжіння: коли ви нехтуєте нею, вас чекають деякі неприємні сюрпризи.

Економіка не повинна бути доступна тільки експертам. Економічні ідеї занадто важливі й дуже цікаві. Насправді «гола економіка» може бути навіть цікава.

Необхідно розвивати в собі критичне мислення й здатність розуміти, який саме підхід буде найбільш розумним в конкретних економічних обставинах, у зв'язку з певними моральними цінностями та політичними цілями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лановик Б., Лазарович М. Економічна теорія : курс лекцій. Київ : Вікар, 2006. 405 с.
2. Історія економічних вчень : навчальний посібник / за ред. В. Кириленка. Тернопіль : Економічна думка, 2007. 233 с.
3. Крупка М., Островерх П., Реверчук С. Основи економічної теорії : підручник. Київ : Атіка, 2001. 343 с.
4. Базилевич В. та ін. Економічна теорія. Політекономія : підручник. Київ : Знання-Прес, 2004. 615 с.
5. Шевченко Л. та ін. Національна економіка : навчальний посібник. Харків : Національний університет «Юридична академія України», 2011. 182 с.

REFERENCES:

1. Lanovyk B., Lazarovych M. (2006) *Ekonomiczna teoriia* [Economic theory]. Kyiv : Vikar. (in Ukrainian)
2. Kyrylenko V. (ed.) (2007) *Istoriia ekonomichnykh vchen* [History of economic thought]. Ternopil : Ekonomichna dumka. (in Ukrainian)
3. Krupka M., Ostroverkh P., Reverchuk S. (2001) *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Fundamentals of economic theory]. Kyiv : Atika. (in Ukrainian)
4. Bazylevych V. (2004) *Ekonomiczna teoriia. Politekonomiia* [Economic theory. Political economy]. Kyiv : Znannia-Pres. (in Ukrainian)
5. Shevchenko L. (2011) *Natsionalna ekonomika* [National economy]. Kharkiv : Natsionalnyi universytet "Yurydychna akademiia Ukrainy". (in Ukrainian)